

УДК 330.322.011

Мороз О. С.

Запорізька державна інженерна академія

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ОБ'ЄКТІВ ІНВЕСТУВАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Розглянуто зв'язок інвестиційної привабливості об'єктів інвестування з інвестиційним іміджем окремих регіонів країни. Проаналізовано перебіг реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні з точки зору забезпечення інвестиційної привабливості об'єктів інвестування цих регіонів та країни в цілому. Запропоновано напрями щодо вдосконалення реформування регіонального та районних рівнів адміністративно-територіальних одиниць України для забезпечення інвестиційної привабливості об'єктів інвестування.

Ключові слова: аналіз, економічний розвиток, інвестиційна привабливість, регіон, реформа.

Постановка проблеми. Однією з найбільш гострих проблем сучасної України залишається досягнення стабільного економічного зростання. Фактори, що безпосередньо впливають на динаміку економічного розвитку, належать до інвестиційної сфери. У сучасній ситуації інвестиції виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу України зі стану хронічної економічної кризи, здійснення структурних зрушень у господарстві, впровадження сучасних досягнень технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності як на рівні окремих господарюючих суб'єктів, так і на рівні галузей, територій та держави в цілому. Саме активізація інвестиційного процесу є одним із найбільш дієвих механізмів подальших соціально-економічних перетворень у державі. Соціально-економічний розвиток суспільства та його реформування завжди пов'язані з розвитком певних територіальних утворень. При цьому у зв'язку зі складністю та взаємозумовленістю соціально-економічних процесів і через істотний вплив на просторовий розвиток економіки саме неекономічних факторів ці проблеми неможливо розв'язати використанням економічних чинників і важелів впливу. Тому дослідження та розв'язання просторових проблем (як із точки зору розвитку та впливу на країну в цілому, так і з точки зору створення інвестиційної привабливості підприємств, регіонів, галузей та країни для забезпечення економіки України) є актуальними та такими, що потребують ретельної уваги з боку всіх гілок влади, бізнесу, громадськості й дослідників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку економічних явищ у просторовому аспекті вперше були підняті ще в працях англійських економістів А. Сміта і Д. Рікардо. Питання формування теорії просторового розвитку економічних систем щодо різних сфер діяльності були розвинені в працях засновника регіональної економіки У. Айзарда, І. Тюнена, В. Лаундхарта, А. Вебера, В. Крісталлера, А. Леша та інших. Наприклад, у роботах Р. Шулера, Р. Капелло та Г. Шібусава регіональний простір та його розвиток розглядається з точки зору мережевої економіки. У працях багатьох вітчизняних учених, зокрема М. Баймуратова, О. Батанова, В. Борденюка, І. Горленко, В. Данилишина, М. Дністрянського, М. Долішного, М. Жука, О. Журавського, Ф. Заставного, Є. Качана, В. Кравченка, В. Куйбіди, П. Любченка, М. Орзіха, М. Паламарчука, М. Пістуна, В. Погорілка, В. Поповкіна, М. Пухтинського, О. Скрипнюка, С. Телешуна, П. Ткачука, О. Фрицького, В. Шаповала та інших, основна увага приділяється комплексному підходу до дослідження проблем регіонального розвитку [1].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Із точки зору такого підходу увага більшості українських дослідників просторового розвитку економіки зосереджена на розв'язанні таких проблем, як типологія регіонів країни за рівнем розвитку, їх особливості, спеціалізація та комплексність функціонування окремих регіонів країни, наявні та можливі просторові відмінності й загальні тенденції розвитку соціально-економічного стану України, розвиток державної регіональної економічної політики та її кореляція з принципами місцевого самоврядування, фінансово-бюджетне й кредитно-фінансове забезпечення існування та розвитку регіонів тощо [2].

З урахуванням стратегії розвитку України в напрямі запровадження європейських соціально-економічних стандартів щодо децентралізації та удосконалення забезпечення діяльності місцевих органів влади, незважаючи на доволі фундаментальні дослідження проблем, співвідношення між адміністративно-територіальним поділом території України з такими поняттями, як «економічний район (регіон)», на наш погляд, потребують подальшого дослідження питання перспектив залучення інвестицій для забезпечення сталого розвитку (як окремих територіальних утворень, так і країни в цілому) шляхом забезпечення інвестиційної привабливості об'єктів інвестування, що перебувають на цих територіях.

Метою статті є дослідження зв'язку між реформуванням регіонального розвитку та децентралізацією, що проводяться в Україні, та забезпеченням інвестиційної привабливості об'єктів інвестування цих регіонів та країни в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Регіональний економічний простір більшість аналітиків із питань регіональної економіки пропонують розглядати територією розміщення і взаємодії господарюючих суб'єктів, відносини між якими складаються в певному соціально-економічному середовищі, яке формує механізми взаємодії між ними, що зумовлені інституціональними умовами, й регулює застосування [3, с. 79–80]. Водночас у процесі вибору об'єктів інвестування (певних галузей та бізнес-структур, організацій і установ, які мають найкращі перспективи розвитку та можуть забезпечити інвесторові найбільшу ефективність інвестицій) одним із головних критеріїв оцінки є ступінь інвестиційної привабливості об'єктів ринку інвестицій (як країни в цілому, так і певних регіонів, окремих сфер діяльності (галузей) та конкретних організацій зокрема). Формування інвестиційної привабливості кожного напрямку використання капіталу має на меті сприяння максимізації фінансового результату через мініміза-

цію ризику та орієнтоване на забезпечення конкурентоспроможності у задоволенні відповідних існуючих потреб. Саме виявлення та задоволення існуючих потреб і буде основою для отримання фінансового результату, а тому сприятиме задоволенню економічного інтересу суб'єкта господарювання шляхом забезпечення економічної ефективності інвестицій.

Таким чином, розглядаючи чинники та важелі впливу на просторовий розвиток економіки, необхідно з'ясувати не тільки вплив на ці процеси шляхом установалення відповідних інституціональних умов через реалізацію державної регіональної політики, а й відтворювати механізми взаємодії між всіма складниками регіональної спільноти з метою розвитку економіки як окремих територіальних утворень, так і країни в цілому.

Безумовно, визначення інвестиційної привабливості та зацікавленості інвесторів в участі в конкретних проектах чи програмах та пов'язаної з цим очікуванням максимальних вигод від такої участі передбачає оцінювання, поряд з інвестиційною привабливістю такого конкретного інвестиційного проекту на конкретному підприємстві як «інвестиційного клімату» на загальнодержавному рівні та інвестиційної привабливості певних сфер діяльності (галузей) в країні інвестування в цілому, так й «інвестиційного іміджу» території конкретного регіону зокрема. Для розрахунку міри інвестиційної привабливості будь-якого об'єкта інвестування необхідно врахувати велику кількість факторів, що чинять суттєвий вплив на його діяльність. Серед факторів, що характеризують інвестиційне середовище (інвестиційний клімат) країни, особливу увагу інвестори приділяють рівню захисту інвестицій та наявним державним гарантіям, характеру податкової, грошово-кредитної та амортизаційної політики держави, державної підтримки розвитку визначених пріоритетних галузей економіки, реалізації цільових комплексних програм розвитку тощо. Але не менше інвестиційного клімату, що існує в державі, значну увагу у визначенні інвестиційної привабливості тих чи інших об'єктів інвестування має «інвестиційний імідж» території регіону інвестування.

Серед показників, що мають характеризувати потенційний об'єкт інвестування з точки зору «інвестиційного іміджу» території конкретного регіону, можуть використовуватися такі показники:

- рівень загальноекономічного розвитку регіону: питома вага регіону у валовому внутрішньому продукті й національному доході країни; обсяг виробленої промислової продукції на душу населення регіону; рівень самозабезпечення регіону основними продуктами життєдіяльності; обсяг та динаміка капітальних вкладень у регіоні на душу населення; кількість компаній та фірм різних форм власності та інші;

- рівень розвитку інвестиційної інфраструктури регіону: кількість підрядних будівельних організацій усіх форм власності; обсяг місцевого виробництва основних видів будівельних матеріалів; виробництво енергетичних ресурсів на душу населення регіону; забезпеченість залізничним та автомобільним транспортом, тощо;

- демографічна характеристика регіону: питома вага населення регіону в загальній кількості жителів України; співвідношення сільських та міських жителів; питома вага населення, яке зайняте в громадському виробництві на підприємствах усіх форм власності; рівень кваліфікації працівників регіону тощо;

- рівень розвитку ринкових відносин та комерційної інфраструктури регіону: питома вага приватизованих підприємств у загальній кількості підприємств; питома вага компаній та фірм недержавних форм власності у загальній кількості виробничих підприємств; чисельність спільних підприємств, банківських установ, страхових компаній та бірж (фондових, товарних, спеціалізованих).

- рівень кримінальних, екологічних та інших ризиків, притаманних певній території: рівень економічних правопорушень; питома вага підприємств зі шкідливими виробництвами; середній радіаційний фон тощо [4, с. 19–20].

Саме на забезпечення спроможності окремих регіонів бути привабливими для інвестування в розвиток економіки спрямовані вимоги до реформування адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування, що передбачаються Європейською Хартією місцевого самоврядування. Серед головних принципів, що передбачені цією Хартією, є як децентралізація державного управління, так і певна правова, організаційна та матеріально-фінансова самостійність у межах визначеної територіальної відповідальності та субсидіарності [5].

Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні передбачає те, що результатом реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні мають бути такі: сприяння соціально-економічному розвитку територіальних громад і регіонів; стимулювання економічного розвитку територій у результаті вдосконалення механізмів впливу органів місцевого самоврядування на визначення пріоритетів місцевого економічного розвитку; визначення чітких меж кожної адміністративно-територіальної одиниці; забезпечення повсюдності юрисдикції органів місцевого самоврядування на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці та недопущення наявності в межах території громади інших адміністративно-територіальних одиниць такого ж рівня тощо [6]. Окрім того, Постановою Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. № 214 затверджено методику формування спроможних територіальних громад.

Верховною Радою України затверджено законодавче підґрунтя щодо відповідного реформування адміністративно-територіального устрою України, яким передбачено здійснення на засадах єдності та цілісності державної території децентралізації влади повсюдності та спроможності місцевого самоврядування, сталого розвитку адміністративно-територіальних одиниць з урахуванням історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій [7].

При цьому адміністративно-територіальний устрій України складатимуть адміністративно-територіальні одиниці трьох рівнів:

- базового (громади як первинні одиниці устрою країни);

- районного (декілька громад, об'єднаних у район);

- регіонального (області України та Автономна Республіка Крим утворюють регіони, а особливості Києва та Севастополя у системі адміністративно-територіального устрою України мають визначатися окремими законами) [7, ст. 133].

За майже 4 роки реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні вся увага владних структур сконцентрована на адміністративно-територіальних одиницях

так званого «базового рівня», на створенні територіальних громад (первинних одиниць устрою країни). Так, наприклад, під час розширеної урядової наради з питань децентралізації та регіонального розвитку, що відбулась у Вінниці 05.04.2018 р., у своїх виступах і Президент країни П. Порошенко, і Прем'єр-Міністр В. Гройсман наголошували на пріоритетності саме реформи місцевого самоврядування з точки зору утворення місцевих об'єднаних територіальних громад, не приділивши уваги розвитку ні районного, ні регіонального рівнів [8]. Але саме регіонально-галузеві чинники визначають такі суттєві фактори інвестиційної привабливості об'єктів інвестування, як наявні ринкові (сегментування ринку, місцеві ресурси та їх використання, ринкова інфраструктура регіону, конкуренція тощо) та політико-соціальні (наявність особливостей місцевого врядування, бар'єри, наявні обмеження та особливості співпраці з регіональним бізнесом, ставлення населення регіону тощо) умови інвестування.

Проблема розвитку державної регіональної політики з точки зору забезпечення інвестиційної привабливості для України є особливо актуальною у зв'язку з наявністю нерівності економічного розвитку існуючих регіонів. Збереження існуючого підходу до регіонального розвитку та концентрація уваги на створенні територіальних громад «базового рівня» не зможе забезпечити подолання диспропорцій у розвитку окремих регіонів, залишивши «центральну владу» визначальним джерелом впливу на розвиток як окремих громад, так і регіональних територіальних утворень та країни в цілому.

Створення інвестиційної привабливості має забезпечити умови та можливості рівного доступу кожного територіального утворення до механізмів та інструментів, які мають забезпечити як розвиток цих регіонів (зокрема за рахунок припливу інвестицій), так і досягнення визначених стандартів рівня життя населення зі збереженням необхідного балансу між повноваженнями центральної і місцевої влади. При цьому під час характеристики диференціації наявних економічних та соціальних проблем за регіонами, основна увага має, на наш погляд, зосереджуватися на розвиненості як регіонального ринку виробництва товарів, виконання робіт та надання послуг, так і регіонального ринку праці, що визначатиме матеріальне становище та умови існування в регіоні, зокрема доступність для членів місцевих громад освітніх та медичних послуг, стан загальної та екологічної безпеки, рівень фінансового забезпечення в регіоні усіх верств населення.

Незважаючи на наявність у кожному регіоні країни відповідних офісів реформ у сфері місцевого самоврядування та децентралізації повноважень органів виконавчої влади, формування громад та регіонів виконується без проведення ретельного аналізу та належної оцінки розробленої функціональної схеми та фізичного плану проведення цієї реформи, її впливу на всі сторони подальшого розвитку регіонів та країни в цілому, на життєздатність цього проекту. Проведення такого аналізу дозволило б не тільки сформулювати сітковий графік виконання реформи, який охоплює всі роботи щодо її реалізації, а також визначити матеріально-технічне забезпечення реалізації проекту та величину затрат, необхідних для реалізації реформи. Використання інституційного аналізу реалізації реформи (політичне та правове середовище, державна політика, макроекономічне регулювання забезпечення подальшого розвитку як окремих територіальних утворень, так і країни в цілому) мало б дозволити оцінити сильні та слабкі

сторони кожного регіону та ступінь впливу як на використання можливостей та зменшення загроз, так і на ефективність реалізації задіяних механізмів реформи. Такий підхід дозволив би розробити додаткові заходи щодо уточнення напрямів та послідовності етапів проведення реформи та/або впровадити певні програми можливої протидії потенційно негативному впливу на проект реалізації реформи як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, оцінити доцільність упровадження певних додаткових заходів для досягнення встановлених цілей.

На нашу думку, доцільно було б повернутись до обговорення третього рівня адміністративно-територіального устрою України, який можуть скласти не існуючі адміністративно-територіальні одиниці, а укрупнені регіональні утворення (певні економічні зони, що мають забезпечити принципи «...як децентралізації державного управління, так і певної правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах визначеної територіальної відповідальності та субсидіарності»). До такого підходу, наприклад, належить підтриманий багатьма вітчизняними фахівцями проект створення 9 економіко-правових регіонів: Карпатського, Подільського, Північно-Західного (Волинського), Північно-Східного, Центрального, Столичного, Донецького, Придніпровського, Причорноморського (замість існуючих сьогодні адміністративно-територіальних одиниць (з урахуванням АР Крим)) [7, с. 258–269].

Такий підхід, на наш погляд, дозволить більш ретельно підійти до реформування другого (районного) рівня адміністративно-територіального устрою України, забезпечивши проведення реформи відповідно до визначених європейських принципів та підходів щодо місцевого самоврядування. Окрім того, саме такий підхід створює як мотиви, так і можливості підвищення інвестиційної привабливості об'єктів інвестування в цих регіонах, що, у свою чергу, має забезпечити певні соціальні ефекти: збільшення кількості робочих місць та відповідного зайнятого населення регіону, зміни змісту, умов та організації праці робітників, соціальної структури населення регіону та його культурно-технічного рівня, створення умов для соціальної активності населення та покращення соціально-психологічного клімату в громадах, районах і регіоні в цілому.

Висновки. Так чином, спираючись на точку зору зв'язку між реформуванням регіонального розвитку та децентралізацією, що проводяться в Україні, та забезпеченням інвестиційної привабливості об'єктів інвестування цих регіонів та країни в цілому, можна зробити такі висновки.

Для забезпечення інвестиційної привабливості об'єктів інвестування необхідне комплексне врахування окремих аспектів регіонального розвитку України на підставі здійснення аналізу та оцінки:

- стабільності розвитку всіх територіальних утворень що входять до складу регіону (як територій випереджаючого та сталого розвитку, так і територій «більш низького рангу», що потребують підтримки, особливої уваги та допомоги);

- збалансованості між усіма аспектами розвитку територій: економічними, екологічними, соціальними тощо;

- впливу існуючих галузевих уподобань розвитку бізнесу в регіоні на розвиток цього регіону і формування самодостатності територіальних утворень, а також створення на території умов, необхідних для ефективного галузевого розвитку бізнесу в координатах «рівень розвитку галузі – конкурентоспроможність території».

На підставі результатів проведеного аналізу та оцінки доцільно було б під час формування економіки регіонів урахувати такі фактори впливу на інвестиційну привабливість об'єктів інвестування:

- економіко-географічне положення регіону в національному економічному просторі;
- рівень залучення регіону в глобальний економічний простір;
- характеристику взаємодій господарюючих суб'єктів регіону як між собою, так і з контрагентами (постачальниками, споживачами, тощо) з інших регіонів.

Із метою подолання можливої фрагментації й однобічності економічного розвитку регіону (а також посилення єдності економічного простору регіону для забезпечення сталого розвитку території та підвищення їх інвестиційного іміджу) необхідно забезпечити подальші дослідження щодо:

- єдності стратегії розвитку території, яка відображає погодженість інтересів усіх учасників регіональної спільноти (влади – власників бізнесу – населення регіону (як зайнятого, так і непрацюючого)) та злагодженості стратегічних пріоритетів розвитку регіону як із точки зору розвитку території спільного існування громади, так і з точки зору галузевого розвитку бізнесу в регіоні, що забезпечує зайнятість населення, його платоспроможність та економічний стан регіону в цілому;
- множинності наявних у регіоні зон випереджаючого економічного розвитку, що здатні максимально залучити інвестиції до свого розвитку багатьох господарюючих у межах регіону суб'єктів, та всебічного забезпечення подальшого зростання та зміцнення;
- різноманітності існуючих на території регіону форм партнерства між елементами, що складають усі спектри суспільного життя в регіоні.

Список використаних джерел:

1. Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів: методологія і практика: монографія / за заг. ред. Б. Данилишина. Черкаси: ЧТДУ, 2013. 315 с.
2. Адміністративно-територіальна реформа в Україні: політико-правові проблеми: збірник наукових статей. Київ: Логос, 2012. 357 с.
3. Клиновий Д., Пєпа Т. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка України: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 728 с.
4. Мороз О. Інвестиційний менеджмент: навчальний посібник. Запоріжжя: вид-во ЗДІА, 2017. 155 с.
5. Європейська Хартія місцевого самоврядування / Рада Європи; Хартія, Міжнародний документ від 15.10.1985 (ратифіковано Законом України №452/97-ВР від 15.07.97). URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
6. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні / Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>; Про внесення змін до плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні / Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. № 349-р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR150349.html.
7. Про добровільне об'єднання територіальних громад / Закон України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
8. Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) / Закон України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812.
9. Матеріали розширеної урядової наради з питань децентралізації та регіонального розвитку у Вінниці 05.04.2018 р. URL: <https://vintera.com.ua/05-04-2018-uryadova-narada-z-pytan-detsentralizatsiyi/>.
10. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: монографія / за заг. ред. Є. Качана. Київ: Юридична книга, 2003. 704 с.

Мороз О. С.

Запорожская государственная инженерная академия

ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ ОБЪЕКТОВ ИНВЕСТИРОВАНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

Резюме

Рассмотрена связь инвестиционной привлекательности объектов инвестирования с инвестиционным имиджем отдельных регионов страны. Проанализирован ход реформирования местного самоуправления и территориальной организации власти в Украине с точки зрения обеспечения инвестиционной привлекательности объектов инвестирования этих регионов и страны в целом. Предложены направления по совершенствованию реформирования регионального и районных уровней административно-территориальных единиц Украины для обеспечения инвестиционной привлекательности объектов инвестирования.

Ключевые слова: анализ, экономическое развитие, инвестиционная привлекательность, регион, реформа.

Moroz O. S.

Zaporozhye State Engineering Academy

INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF INVESTMENT OBJECTS AND PROSPECTS OF REGIONAL DEVELOPMENT OF UKRAINE

Summary

The connection of investment attractiveness of investment objects with investment image of individual regions of the country is considered. The progress of reforming of local self-government and territorial organization of power in Ukraine from the point of view of ensuring investment attractiveness of investment objects of these regions and the country as a whole is analyzed. Are offered directions on improvement of reformation of regional and district levels of administrative-territorial units of Ukraine in order to provide investment attractiveness of investment objects.

Key words: analysis, economic development, investment attractiveness, region, reform.